โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ ภูพยัคฆ์ จังหวัดน่าน
ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน
สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๓ (แพร่) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ความเป็นมาของพื้นที่

เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๖ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมบริเวณบ้านน้ำรีพัฒนา หมู่ ๑๒ ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้จัดตั้งสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริภูพยัคฆ์ จังหวัดน่าน เนื่องจากสภาพปัญหาในพื้นที่ที่มีพื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลาย มีการปลูกข้าวไร่ ทำให้เกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดิน รวมถึงมีการสารเคมีในการเกษตร ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ราษฎรขาดรายได้ นอกจากนี้สภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ติดแนวชายแดนมีปัญหาความมั่นคง และเดิมเป็นฐานที่ตั้งสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ในอดีต

แนวพระราชดำริที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติงานในพื้นที่

“ คนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน ”

“ คนกับป่าจะอยู่ร่วมกันได้ โดยไม่ต้องทำลายซึ่งกันและกัน ”

ที่ตั้งและขอบเขตโครงการฯ

โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริภูพยัคฆ์ ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดอยภูคา และป่าผาแดง บ้านน้ำรีพัฒนา หมู่ที่ ๑๒ ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน พิกัดที่ตั้ง ๐๗๓๒๕๒๐ E ๒๑๕๘๑๖๒ N ความสูงจากระดับน้ำทะเล ๑,๐๐๓ เมตร

๔. ผลการดำเนินงานในพื้นที่โครงการฯ

ด้านการฟื้นฟูสภาพป่า

พื้นที่ป่าที่มีสภาพเป็นป่าเสื่อมโทรมได้รับการฟื้นฟูสภาพป่า และบำรุงเสริมป่า ในระหว่างปี ๒๕๔๖ – ๒๕๖๕ ไปแล้ว ร้อยละ ๙๕ ของพื้นที่เป้าหมายทั้งหมดประมาณ ๑๐,๐๐๐ ไร่ ส่วนพื้นที่อีก ๕๐๐ ไร่ สามารถฟื้นเองตามธรรมชาติ จึงถือได้ว่าสามารถฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมได้ครบ ๑๐,๐๐๐ ไร่ตามเป้าหมาย สภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร อีกทั้งการสร้างฝายต้นน้ำ เพื่อชะลอความรุนแรงของกระแสน้ำ ช่วยดักตะกอนในฤดูฝนและเพิ่มความชุ่มชื้น กักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง

ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

การทำนาขั้นบันได

ร่วมกับสำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดน่านดำเนินการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกข้าวให้กับราษฎรในพื้นที่โครงการจากเดิม ไปเป็นนาดำขั้นบันได โดยได้รับสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงาน กปร. ตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ – ๒๕๖๕ ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้วจำนวน ๗๑๒ ไร่ ๓ งาน ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นจากเดิม จำนวน ๑๕ - ๒๐ ถัง/ไร่ เมื่อปรับเป็นนาขั้นบันไดแล้วได้ผลผลิตจำนวน ๓๐ ถัง/ไร่ ขึ้นไป

การทำบ่อพักน้ำเพื่อการเกษตร (บ่อพวง)

ดำเนินการปรับที่ดินเพื่อขุดเป็นบ่อพักน้ำเพื่อการเกษตร (บ่อพวง) เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร และจัดวางท่อระบบกระจายน้ำเพื่อการเกษตร ในการส่งน้ำไปยังแปลงที่ทำกินของราษฎรในพื้นที่ เช่น แปลงนาขั้นบันได แปลงหม่อนผลสด แปลงกาแฟ เป็นต้น ปัจจุบันดำเนินการไปแล้วทั้งสิ้นจำนวน ๓๕ แห่ง

การส่งเสริมปลูกหม่อนผลสด

การให้ความรู้แก่ราษฎรสำหรับเกษตรกรอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยใช้พื้นที่อย่างจำกัดแต่ให้ได้ผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้น สร้างอาชีพให้แก่ราษฎรโดยการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่ได้จากหม่อนผลสด ราษฎรเริ่มปลูกหม่อนผลสดในพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ และเริ่มเก็บเกี่ยวได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ปัจจุบันมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหม่อนผลสด ภูพยัคฆ์ ขยายผลตามพระราชดำริ ซึ่งมีการบริหารจัดการภายในกลุ่มโดยราษฎรเอง ทางกลุ่มได้รับซื้อหม่อนผลสดจากราษฎรในโครงการที่นำมาจำหน่ายให้กับกลุ่ม และยังหาตลาดภายนอกเพื่อจำหน่ายหม่อนผลสดให้กับทางบริษัทเอกชนต่าง ๆ นอกจากนี้ยังนำหม่อนผลสดมาแปรรูปเป็นน้ำหม่อนพร้อมดื่มเพื่อจำหน่ายต่อไป และในปี ๒๕๖๕ มีราษฎรที่รวมกลุ่มจำนวน ๑๖๘ ราย สามารถเก็บผลผลิตหม่อนผลสดได้ ๑๒๙,๐๐๐ กิโลกรัม

การส่งเสริมปลูกกาแฟ

การส่งเสริมให้ราษฎรในพื้นที่โครงการฯปลูกกาแฟ เพื่อสร้างรายได้ โดยมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟบ้านน้ำรีพัฒนาซึ่งมีการบริหารจัดการภายในกลุ่มได้โดยราษฎรเอง ซึ่งทางกลุ่มจะมีการรับซื้อเมล็ดกาแฟจากราษฎรที่ร่วมโครงการที่นำมาจำหน่ายให้กับทางกลุ่มพร้อมทั้งหาตลาดเพื่อจำหน่ายเมล็ดกาแฟให้กับทางบริษัท เอกชนจากภายนอกและยังมีการนำเมล็ดกาแฟไปผลิตเป็นกาแฟสดภูพยัคฆ์เพื่อจำหน่าย ถือเป็นการเพิ่มรายได้อีกช่องทางหนึ่งด้วย และในปี ๒๕๖๕ มีราษฎรที่รวมกลุ่มจำนวน ๑๔๔ ราย สามารถเก็บผลผลิตและผลิตเมล็ดกาแฟในรูปแบบกะลาได้จำนวน ๑,๙๑๐ กิโลกรัม

สรุปผลการดำเนินงาน

-พื้นที่ป่าได้รับการฟื้นฟูทั้งหมด ร้อยละของพื้นที่เป้าหมาย พบว่าป่ามีความอุดมสมบูรณ์ขึ้นเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ มีคุณภาพของน้ำที่ใส ตะกอนน้อยซึ่งเป็นคุณภาพที่ดีและมีอัตราการไหลที่สม่ำเสมอตลอดทั้งปี

-ราษฎรในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการปลูกหม่อนผลสด กาแฟและมีผลผลิตข้าวจากนาขั้นบันไดที่เพิ่มขึ้นจากเดิมโดยมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนของประชากรบ้านน้ำรีพัฒนา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ จำนวน ๒๙,๗๕๐ บาท ปีพ.ศ. ๒๕๕๘ จำนวน ๓๗,๗๘๖ บาท และในปีพ.ศ. ๒๕๖๔ จำนวน ๕๙,๐๘๒ บาท พบว่ารายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากเดิมอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งสามารถสังเกตุได้จากราษฎรในพื้นที่สามารถส่งบุตรหลานออกไปศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นจากเดิมในระดับ ปวช. ปวส. หรือปริญญาตรีได้มากขึ้น

-จากผลปฏิบัติงานที่ผ่าน เห็นได้ว่าสถิติการบุกรุกทำลายป่าของราษฎรบ้านน้ำรีพัฒนานั้นไม่มีพบการทำลายป่าเพิ่ม ราษฎรมีข้าวพอกินในแต่ละครัวเรือน มีอาชีพเสริมจากการปลูกหม่อนและกาแฟ มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้น ชุมชนพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง สอดคล้องกับแนวทางพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง “ คนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน ” “ คนกับป่าจะอยู่ร่วมกันได้ โดยไม่ต้องทำลายซึ่งกันและกัน ”